

укрепления и смогли обеспечить страну продукцией сельскохозяйственного производства. Но зажиточное крестьянство рассматривалось советским руководством как эксплуататорский слой, который путем предпринимательского хозяйствования получал прибыль. Поэтому власть всяческими способами ограничивала зажиточные хозяйства. Несмотря на это, зажиточное крестьянство за годы НЭП, используя свободу торговли и предпринимательской деятельности, легализацию аренды земли и найма рабочей силы, укрепилось и количественно увеличилось. Сворачивание НЭП определило судьбу зажиточных хозяйств: репрессии, раскулачивание и «соловки».

Ключевые слова: НЭП, зажиточное крестьянство, кулачество, предпринимательская деятельность, социальное расслоение, Донбасс.

Lidiya Tarasenko

FORMATION OF THE PROSPEROUS PEASANTRY IN DONBAS DURING THE NEP

The author highlights the formation of prosperous peasants in the villages of Donbas as a result of the Bolshevik Party's new economic policy in the 1920-th, by which the farms have received considerable scope for the development and strengthening of the country and were able to provide the products of agricultural production. But the prosperous peasants were viewed by the Soviet leadership as an exploitative layer that by entrepreneurial managing made a profit. Therefore, the power in every way limited prosperous economy. Despite this, the prosperous peasants in the years of the New Economic Policy, using the freedom of trade and business, the legalization of the land lease and hiring labor, strengthened and quantitatively increased. Folding of the NEP determined the fate of the well-off households: repression and dispossession «Solovki».

Key words: NEP, the prosperous peasants, kulaks, entrepreneurial activity, social stratification, Donbass.

УДК 94(477)

Ірина Скакальська

СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ, ПРІОРИТЕТИ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЗАХІДНОЇ ВОЛИНИ (1921–1939 РР.)

У статті проаналізовано соціальне становище та основні пріоритети провідної верстви українців Західної Волині. Підкреслено, що саме у 1921–1939 рр. зростає чисельність українського проводу, який організаційно оформився в окрему суспільну групу, але не було чіткої межі між політичною чи культурно-освітньою елітою тощо. Визначено те, що саме українська еліта відстоювала громадянські права земляків. На основі інтегративного підходу показано роль національної еліти у цивілізаційному поступі волинян.

Ключові слова: соціальний статус, еліта, Західна Волинь, цивілізаційний поступ, асиміляція.

Волинська еліта міжвоєнного періоду ХХ ст. була малочисельною, проте творила окрему верству та займала певне становище у суспільстві, при цьому намагалася впливати на політичні рішення у державі. Сьогодні, коли в Україні відбуваються глибинні економічні, політичні, цивілізаційні зрушення, виникає потреба в критичній оцінці діяльності еліти, як соціальної групи в розрізі часу, з необхідністю запозичення кращих практик минулого для використання їх елементів теперішньою провідною верствою. Саме це визначає актуальність дослідження.

За слушним спостереженням Г. Касьянова, на початок ХХ ст. вже припадає «період активної саморефлексії інтелігенції, її самовизначення в системі соціальних координат, пошуку свого місця в суспільстві» [1, с.20], а це свідчить про те, що соціальна психологія (власне соціальна культура) верстви мала вже певний набір ознак, за якою її можна було ідентифікувати з-поміж інших груп. У даному випадку нас цікавить волинська національна еліта. У цей час вона починає відрізнятися політичною активністю, патріотизмом, національною гідністю, колосальним запасом соціальної енергії.

Мета публікації полягає у тому, щоб розглянути та узагальнити соціальне становище української еліти, її головні пріоритети та цивілізаційний потенціал.

Наукова розробка проблеми, з точки зору соціологічної науки, не була предметом спеціальних досліджень. Важливе значення для розуміння структури та ролі еліти має дослідження С. Щербини [2], також праця А. Павко сприяє аналізу еліти в контексті напрацьованих світовою політичною та

соціологічною думкою концепцій теорій еліт [3], теми нашої статті торкається монографія Б. Кухти, в якій розглядається власне процес формування провідної верстви [4].

Будь-яке суспільство складається з безлічі великих і малих соціальних груп. Але соціальну структуру суспільства формують лише ті з них, які є засадничими в його побудові і визначають відповідні зміни. Соціальні групи посідають різні місця в ієрархії суспільства, у диференціації населення за рівнем влади, добробуту, доходів, освіти тощо. Вони є зв'язані між собою економічними, політичними, культурними та іншими відносинами, є суб'єктами функціонування соціальних інститутів суспільства. Отже, соціальна структура суспільства відображає його об'єктивну диференціацію на великі й малі соціальні групи, що різняться за своїм становищем у системі суспільних відносин [5, с.148]. Кожна з соціальних груп має свої функції. Зрозуміло, що ключову роль у суспільстві відіграє провідна верства, критерієм приналежності до неї можуть бути моральні індивідуальні якості, такі, як всебічна обдарованість, харизма, переконання тощо. Розглядаючи в такому контексті волинське суспільство міжвоєнного періоду ХХ ст. можна стверджувати, що воно складалось з різних соціальних груп. Важливу роль в організації життєдіяльності української спільноти відігравала національна еліта, яка виступала захисником прав своїх земляків, репрезентувала їх інтереси.

Слід підмітити те, що на розвиток суспільства міжвоєнної Польщі ХХ ст. здійснювали свій вплив чимало чинників. До найголовніших з них віднесемо: утворення держави з трьох різних земель, в кожній з яких склалися свої традиції та способи ставлення до дійсності та в минулому був досвід державотворення; прагнення різних груп змінити своє життя на краще; формування території і кордонів держави, в результаті чого в її складі опинились національні меншини, які не пов'язували свою долю з Польщею; великі відмінності у баченні шляхів розвитку країни між представниками різних політичних таборів [6, с.490]. Відповідно, такі обставини визначали соціальний статус української інтелігенції, якій приходилось боротись за свої права. Інший варіант для еліти, за таких обставин – лояльно ставитись до чужої адміністрації та співпрацювати з нею. В результаті так склалось, що одні представники української еліти боролися з владою, інші навпаки знайшли з нею порозуміння для спільної роботи та життєдіяльності.

У 1930-х рр. кількість української інтелігенції Волині не перевищувала 10–15 тис., тобто менше 1 % українців краю [7, с.54]. Свого часу волинський воєвода Г. Юзевський записав у щоденнику: «Як я вже згадував, українське населення Волині становило понад 80 % жителів воєводства. Переважно це було селянство. Української інтелігенції було дуже мало, а радше – майже зовсім не було» [8, с.76]. Швидше за все таке визначення склалося, очевидно, під впливом перших загальних вражень воєводи про Волинь, бо вже незабаром після 1928 р. (рік призначення Г. Юзевського волинським воєводою), він заявляв зовсім протилежне [8, с.80]. Тому можемо стверджувати, що національна інтелігенція була і творила окрему верству у суспільстві, її ряди поповнила наддніпрянська еліта, яка змушена була емігрувати.

Період після Першої світової війни, а згодом Ризького мирного договору 1921 р. відзначався активним самовизначенням волинської інтелігенції, пошуком її місця стосовно інших груп суспільства, окресленням її статусу. Зауважимо, що соціальний статус – це позиція людини чи групи в суспільстві, яка визначається соціальними ознаками (матеріальне забезпечення, фах, кваліфікація, освіта, політичні можливості) і демографічними особливостями (стать, вік) [5, с.165]. Характеризуючи соціальний статус української еліти Волині, підкреслимо те, що обсяг її політичних та юридичних прав, обов'язків, можливостей, був зафіксований законодавчо (насамперед, це умови Ризького мирного договору, Конституція Польщі), а в окремих випадках – у неписаних нормах і традиціях. Проте, насправді, норми законодавства в Другій Речі Посполитій по відношенню до національних меншин не завжди виконувались. Українські інтелігенти мали можливості обирати й бути обраними до органів влади, здобувати освіту, займати робочі місця та претендувати на винагороду, але варто підмітити, що українцям важко було виборювати ці права для себе. Вони прагнули здобути собі високий статус у суспільстві, але це їм не вдалось, оскільки, в Польщі того часу права національних меншин постійно порушувались.

Належність до еліти може визначатись за певними статусними позиціями. Разом з тим, при виборі позиційного підходу треба враховувати обмеженість його можливостей, особливо це стосується найбільше локальних еліт [9, с.18]. Звичайно, соціальний статус визначається ще рівнем доходів, рівнем освіти, місцем в структурі влади тощо. Українська інтелігенція таких статків не мала. Як засвідчував М. Сивіцький: «І все ж таки молода українська інтелігенція на Волині була. Її творили самоуки, виховані літературою. Відчувалися в їхній освіті прогалини, брак систематичності, зате був патріотизм і запал, які потрапляють кожну силу вдесятирити. Було їх замало, та добре те, що вони взагалі були, бо з іскри розпалюється полум'я» [10, с.40]. Приведемо приклад, відомий письменник, був вихідцем із селянського середовища, але «Улас Самчук, селянський син... духовний аристократ, був добрим господарем на гуманітарній ниві України, більше того – його «товар» був

конкурентоздатним на світовому ринку ідей...» [11]. У рамках нашого дослідження, основу життєдіяльності національної еліти, як соціальної верстви визначали переважно такі чинники, як освіченість і соціальна активність.

Для того, щоб охарактеризувати соціальне становище української еліти, слід застосувати поняття «соціальний статус», ця категорія стосується здебільшого оцінки громадської діяльності інтелігента. Тут враховуються здебільшого його стосунки з іншими верствами, моральний авторитет, суспільно-політична думка щодо його діяльності, саморефлексія групи в якій він знаходиться. Отож, соціальний статус виступає як визнання й оцінка з боку інших індивідів, це позитивне та негативне враження. Соціально-професійний статус включає в себе характеристику за різними критеріями, зокрема, рівень освіти; займана посада; ставлення до професійних обов'язків; матеріальне та правове становище. Різновидами соціальних статусів є: економічні (робітник, підприємець, банкір), професійні (вчитель), політичні (демократ, ліберал, націоналіст, комуніст, шовініст), релігійні (священик, віруючі), демографічні (стать, вік, національність), сімейно-родинні (подружжя, брат, син) [5, с.167]. Щодо професійно-фахової структури та національного складу Волинського воєводства і співвідношення між різними професійними категоріями інтелігенції, то привертає увагу найбільша кількість представників педагогічних кадрів, ніж чиновників, представників економічних професій. Значна частина української інтелігенції заробляла собі на життя освітньою працею. Відповідно, особливе місце серед еліти посідає гуманітарна інтелігенція, вона акумулює найбільше енергії, тому найбільш спроможна збудити етнополітичну активність, насамперед, «своїї» групи шляхом апеляції до історичної пам'яті, національних почуттів, формуючи відповідну морально-психологічну атмосферу. Специфікою гуманітарної інтелігенції є те, що в центрі уваги її діяльності є не влада, не виробничі відносини, а людина. Серед інших професій, крім педагогічної, які зосереджуються на людині, на її духовному і фізичному стані, виділяються наукові, мистецькі, літературні, медичні. За професійно-фаховим статусом можна виділити такі групи національної еліти Волині: педагоги, медичні працівники, інженери, також інтелігенція зайнята приватною юридичною практикою, до речі, ця професійна група найменше залежала від державних органів, була вільною у виборі суспільної поведінки. Незначною у Волинському воєводстві була група науковців та культурно-мистецької еліти. Також окремою групою було православне духовенство.

Водночас серед дослідників нема єдиної думки щодо того, чи вважати духовенство інтелігенцією. Частина із них у своєму аналізі інтелігенції оминають духовних осіб [12, с.35], мотивуючи це тим, що діяльність останніх, навпаки, суперечила суспільно-політичній та соціокультурній ролі інтелігенції. Інша група дослідників – послідовників соціологічної теорії В. Липинського – апіорі виділяє духовенство, як таке, що становить собою окрему соціальну верству, яка не належить до інтелігенції, а є самостійною групою елітної частини суспільства (тобто духовною владою). Втім, навіть вони визнавали, що священицький стан може бути зарахований до інтелігенції. Зокрема І. Лисяк-Рудницький у праці «Виродження та відродження інтелігенції» у свій час зазначив: «Не забуваймо ще про одне інтелігентське звання: духовенство» [13, с.361–380]. Третя і, мабуть, найменш чисельна група дослідників притримується поглядів, згідно з якими духовенство цілком справедливо можна розглядати як одну із груп інтелігенції [14, с.33–41]. Основним аргументом їхнього підходу є те, що, незважаючи на кон'юктурне зрощення з бюрократичним апаратом, на антагонізми з різними групами інтелігенції, – священики все ж трансливали у селянське середовище певні духовні цінності. Окрім того, з останніх досліджень українських учених, таких як Н. Шип [15], Г. Степаненко [16] можна зробити висновок, що сільський клір не був таким вже надто консервативним. Він підтримував ідеї кооперації, освіти, інші прогресивні й суспільно-корисні починання інтелігенції, а часом виступав навіть як єдиний ініціатор цих починань у своїй парафії.

Визнання духовенства однією із частин інтелігенції може відбутися при врахуванні таких чинників: священики володіли певним освітнім цензом і рівнем грамотності, що дозволяло їм, принаймні теоретично, розширювати свою діяльність за рахунок інтелектуальної праці (робота в школах, кооперативах, у парламенті, у товаристві «Просвіта»).

Соціальне становище української еліти визначав набір статусів. У той же час найбільш характерний для конкретного індивіда статус, з яким його ототожнює оточення, називають головним статусом. Головний статус визначає манеру поведінки, заняття, коло знайомих, стиль життя тощо [5, с.167]. Проте це твердження не можемо використати по відношенню до волинської української еліти, оскільки вона володіла декількома визначальними статусами і в цьому проявилась її особливість.

На підтвердження того, що суспільних значимих статусів може бути декілька наведемо приклади. Зокрема, В. Кархут був не тільки добрим лікарем, але й шанувальником мистецтва, колекціонував картини і книжки, та ще був поетом і письменником. Згодом вийшли друком його книжки [17, с.58].

Також Б. Козубський і громадсько-політичний діяч, адвокат, посол до сейму [18, с.13]. Ю. Шумовський – науковець, археолог, православний священник, військовий капелан, публіцист [19]. Також, П. Певний був задіяний у багатьох організаціях, його громадсько-політична робота була надзвичайно активна. Наприклад, П. Певний був головою Волинського українського об'єднання, водночас виконував функції радника Рільничої палати на Волині, в той же час був головою Українського товариства приятелів Ліги народів у Польщі, головою Товариства імені Лесі Українки, також був головним редактором «Української ниви» і членом Управи Союзу журналістів Волині. Тому підтримуємо думку соціолога Роберта Лінтона, який відмічав подвійне значення соціального статусу, підкреслюючи, що кожна людина має певний соціальний статус, відповідно з яким і займає певне місце в суспільній ієрархії й одночасно суміщає у своїй особі кілька інших статусів [20, с.248].

Для аналізу соціального становища української еліти маємо залучати методологію соціології для всебічного розкриття проблеми. У соціології використовується поняття соціальна позиція. Це поняття відображає усвідомлення особистістю своєї належності до певної спільноти, інтереси і цінності якої людина розцінює як свої власні та прагне реалізувати їх у своїй діяльності. Важливо розуміти, що люди, які об'єктивно за своїм походженням або належністю є членами однієї спільноти, можуть ототожнювати себе з іншою, свідомо відстоювати її інтереси [21]. Підкреслимо й те, що залежно від обставин соціальна позиція може змінюватись. Так, початковий етап громадсько-політичної діяльності С. Скрипника мав націоналістично-патріотичний характер. Проте, поступово його позиція змінилась, вона еволюціонувала від участі в опозиційному галицькому кооперативному русі до лояльної праці в органах місцевого самоврядування на Західній Волині. Санаційна програма державної асиміляції національних меншин реалізовувалась через «волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського польсько-української співпраці, який передбачав залучення петлюрівців до проурядового табору, це С. Скрипника та інших [7, с.57].

Отож, визначаючи ідеали та пріоритети волинської еліти міжвоєнного періоду необхідно наголосити на тому, що частина із них тяжіла до ідеї незалежності, ще частина прагнули хоча би автономних прав для українців. Стосовно відношення до пануючої влади, то еліта поділилась на напрями: перший – угодовства (співпраця), другий – боротьба з владою. Уточнимо, що форми боротьби були різними: від саботажу та виступів на мітингах з критикою влади до терору. В більшості, відзначимо, що переважав тип громадсько-політичного діяча, який мав національно-патріотичний характер.

У підтвердження сказаного наведемо приклади. Виступаючи у сенаті 2 березня 1927 р., український депутат від Західної Волині, М. Черкавський відзначав: «Україна є тільки одна на цілому просторі українських земель, під усіма займанщинами, під усіма владами. І лише за таку Україну, за Україну соборну, за її природне право до незалежності, до самостійного життя, до її духовного розквіту і матеріального добробуту будуть боротися всі сили української землі». Підбиваючи підсумки роботи парламентарів в сенаті М. Черкавський зазначив, що Українська парламентська репрезентація багато зробила для захисту прав українського народу та якби не перешкоди польської влади, то досягнення могли бути вагомішими [22, с.200].

Важливим є те, що на волинській землі формувалися патріоти України, борці за її незалежність. Вони відстоювали свої переконання та інтереси свого народу, словом, творчістю, громадською роботою, та іноді зі зброєю в руках, при цьому жертвуючи своїм життям. Саме на Волині розпочав свою діяльність повстанський отаман Тарас Бульба-Боровець [23, с.5].

Окреслюючи, соціальну позицію та пріоритети, не можемо однобічно підходити до проблеми, прикро, але окремі представники національної еліти не мали своїх державницьких переконань і цим користувалась влада нав'язуючи свої ідеї. Зокрема, своєї церковної міцної лінії митрополит Діонісій не мав, а це використовував польський уряд [24, с.407].

Стосовно ставлення до пануючої влади, то українська еліта поділилась на групи. У дослідженні поділяємо думку М. Гетьманчука, що у політичному житті Західної України визначилися три тенденції: радянофільська, яку активно використовували більшовики; опора на власні сили, продовження боротьби у підпіллі; визнання влади Польської держави. Частина української еліти, що згуртувалась навколо центристських політичних сил, переживала процес переоцінки цінностей та пошуку нових організаційних форм національно-визвольного руху. Поштовхом до консолідації української еліти став широкий наступ польської влади на всіх ділянках суспільного життя Західної Волині [25, с.236].

Через нечисленність у складі національного проводу українців Західної Волині представників економічної еліти, чиновників, військових можемо пов'язувати політичну слабкість української еліти. Крім того, структура української еліти цього часу відбиває склад нації та є наслідком політики колонізації.

Становлення української еліти як окремої соціальної групи, яка б впливала на рішення влади, гальмувало чимало чинників. Насамперед, це залежало від асиміляційної політики уряду, яка була

цілеспрямованою проти українців. Соціальне становище національної еліти Західної Волині визначалось дискримінацією українців в галузі управління, освіти, культури, скрутним матеріальним становищем основного загалу українського населення. Однак, не зважаючи на несприятливі умови, українська еліта Західної Волині сформувалась як окрема страта суспільства, що мала значний статусний набір в який входила власне професійна робота та громадсько-політична діяльність. Представники української еліти мали свої сформовані переконання, у більшості із них переважали самостійницькі ідеали, у цьому полягала їх цивілізаційна місія. Варто відмітити й ті моменти, що перешкоджали формуванню еліти як окремої соціальної групи, яка визначає політику держави, зокрема, відсутність державності, регіональності, нестача резервів для рекрутування еліти (не було українських вищих навчальних закладів тощо).

Список використаних джерел

1. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX – XX століть: соціально-політичний портрет / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1993. – 230 с.
2. Щербина С. С. Генеза політичних еліт в Україні: сутність, структура, особливості: автореф. ... канд. соц. наук: 22.00.04 / С. С. Щербина. – Запоріжжя, 2012. – 17 с.
3. Павко А. І. Біля витоків формування політичних концепцій елітаризму: В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс / А. І. Павко // Український історичний журнал. – № 2. – 2008. – С. 92.
4. Кухта Б. Політичні еліти і лідери / Б. Кухта, Н. Теплоухова. – Львів: Кальварія, 1996. – 221 с.
5. Дворецька В. Г. Соціологія: Навч. посібн. / В. Г. Дворецька. – Вид. 2-ге. – К.: КНЕУ, 2002. – 472 с.
6. Зашкільняк Л. О. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 752 с.
7. Смирнов А. І. Мстислав (Скрипник): Громадсько-політичний і церковний діяч, 1930–1944: Монографія / А. І. Смирнов. – К.: Смолоскип, 2009. – 326 с.
8. Józewski H. Zamiast pamiętnika, «Zeszyty Historyczne» / H. Józewski. – Paryż, 1982. – Т. 60. – 276 s.
9. Пилипенко В. Є. Владна еліта у контексті суспільного розвитку / В. Є. Пилипенко, Ю. О. Привалов. – К.: ПЦ «Філіант», 2008. – 158 с.
10. Сивіцький М. Записки сірого волиняка / М. Сивіцький. – 2-е вид. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2000. – 400 с.
11. Павлюк І. Улас Самчук і преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1937–2000 років [Електронний ресурс] / І. Павлюк // Історична Волинь. – Режим доступу: http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&task=view&id=1417&Item.
12. Лейкина-Свирская В. Русская интеллигенция в 1900–1917 годах / В. Лейкина-Свирская. – М.: Мысль, 1981. – 285 с.
13. Лисяк-Рудницький І. Виродження та відродження інтелігенції // І. Лисяк-Рудницький Історичні есе. В 2 т. / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – Т. 2. – С. 361–380.
14. Никитина Т. О. Поняттии «гуманитарная интеллигенция»: социологический подход / Т. О. Никитина // Социологические исследования. – 1993. – № 2. – С. 33–41.
15. Шип Н. Церковно-православний рух в Україні (поч. XX ст.) / Н. Шип. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1995. – 66 с.
16. Степаненко Г. Освітня діяльність православного духовенства в Україні (XIX – початок XX ст.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01. / Г. Степаненко. – К., 2002. – 225 с.
17. Глукко Р. Меморabilia: Спомини / Перекл. з англ. мови Марії Яців / Р. Глукко. – Львів: Афіша, 2003. – 176 с.
18. Глукко Р. Меморabilia: Спомини / Перекл. з англ. мови Марії Яців / Р. Глукко. – Львів: Афіша, 2003. – 176 с.
19. Креснавичий довідник. Українська еліта Кременеччини міжвоєнного періоду XX ст. / Автор-упорядник І. Скакальська. – Кременець: ВЦ КОГП, 2012. – 46 с.
20. Шумовський Ю. Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині / Ю. Шумовський. – Том 1. – США, Саванна, 1994.
21. Соціологія: Підручник / за заг. ред. проф. В. П. Андрушенка. – К., 1998. – 624 с.
22. Примуш М. В. Загальна соціологія: Навч. посібник / М. В. Примуш. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 592 с.
23. Пастернак Є. Нарис історії Холмщини та Підляшшя. Новітні часи / Є. Пастернак. – Вінніпег-Торонто, 1989. – 267 с.
24. Тарас Бульба-Боровець Документи. Статті. Листи / За заг. ред. проф. В. Сергійчука К.: ПП Сергійчук М. І., 2011. – 816 с.
25. Огієнко І. Свята Почаївська лавра / Упоряд., авт. передмови М. С. Тимошик / І. Огієнко – К.: Наша культура і наука, 2004. – 428 с.
26. Гетьманчук М. П. Між Москвою та Варшавою: українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) / М. П. Гетьманчук. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 432 с.

Ирина Скакальская

СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ, ПРИОРИТЕТЫ И ЦИВИЛИЗАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ УКРАИНСКОЙ ЭЛИТЫ ЗАПАДНОЙ ВОЛЫНИ (1921–1939 ГГ.)

В статье проанализировано социальное положение и основные приоритеты ведущего слоя украинцев Западной Волыни. Подчеркнуто, что именно в 1921–1939 гг. выросла численность украинского провода, который организационно оформился в отдельную общественную группу, но не было четкой границы между политической или культурно-образовательной элитой и тому подобное. Определено то, что именно украинская элита отстаивала гражданские права земляков. На основе интегративного подхода показана роль национальной элиты в цивилизационном развитии волынян.

Ключевые слова: социальный статус, элита, Западная Волынь, цивилизационный прогресс, ассимиляция.

Iryna Skakalska

THE SOCIAL STATUS, PRIORITIES AND CIVILIZATION POTENTIAL OF THE WESTERN VOLYN UKRAINIAN ELITE (IN 1921–1939)

The article analyzes the social situation and key priorities of the Western Volyn Ukrainians' top stratum. It is underlined that in 1921–1939 the number of Ukrainian leadership was increased, which took shape in a separate organizational social group, but there was no clear distinction between the political or cultural and educational elites etc. It is determined that it was the Ukrainian elite defended the civil rights of its countrymen. Using the integrative approach the author shows the role of the national elite in Volyn's civilization progress.

Key words: social status, elite, the Western Volyn, civilization progress, assimilation.

УДК 94 (477.83/.86)»1919/1939»

Володимир Лукашів

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ «ТОВАРИСТВА ІМ. М. КАЧКОВСЬКОГО» У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті досліджується видавнича справа культурно-просвітньої інституції – «Товариства ім. М. Качковського» у Східній Галичині впродовж окресленого періоду. Розвиток видавничої діяльності організації відбувався у складних умовах національно-культурного життя галицьких українців. Товариство належало до москвофільського скерування, мало на меті поширення освіти і знань серед широкого загалу. Доведено вплив видавничої справи інституції на культурно-просвітній розвиток Східної Галичини.

Ключові слова: Східна Галичина, «Товариство ім. М. Качковського», москвофільство, видавнича діяльність, міжвоєнний період.

Досліджувана тема є актуальною, оскільки дає змогу проаналізувати видавничу справу москвофілів у Східній Галичині крізь призму видавничої діяльності «Товариства ім. М. Качковського». У публікації відображено питання розвитку видавничої справи у Східній Галичині в міжвоєнний період та цілеспрямовані спроби інституції поширювати серед широкого загалу москвофільську ідеологію.

Культурно-просвітницьке «Товариство ім. М. Качковського», ліквідоване австрійською владою під час Першої світової війни, з утвердженням польської адміністрації у Східній Галичині в 1919 р., відновило свою культурно-просвітницьку діяльність.

Мета статті – на основі комплексного й об'єктивного аналізу дослідити видавничу діяльність «Товариства ім. М. Качковського».

Аналіз вивчення проблеми показав, що для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: проаналізувати передумови зародження та початки видавничої діяльності «Товариства ім. М. Качковського» у Східній Галичині; дослідити структурні складові інституалізації організації видавничої справи товариства і охарактеризувати основні етапи його діяльності у Східній Галичині в міжвоєнний період; простежити загальні тенденції й особливості розвитку сфери видавничої діяльності «Товариства ім. М. Качковського» та його вплив на культурне життя Східної Галичини.

Зрозуміло, що обмежений обсяг цієї статті не вичерпує усієї видавничої діяльності «Товариства ім. М. Качковського» в міжвоєнний період. Однак її автор вважав за необхідне зосередити основну увагу саме на зазначеній проблематиці.

За період вивчення історії видавничої справи товариства у Східній Галичині в міжвоєнний період опубліковано незначну кількість праць, в основному науково-популярних, що тим чи іншим чином дотичні до різних аспектів досліджуваної проблеми. Однак ця література не є систематично структурованою й цілісною, комплексно не розкриває проблему в цілому.

Певні аспекти досліджуваної проблеми проаналізовано науковцями. Зокрема, А. Камінський [1] спробував порівняти видавничу діяльність москвофільських та народовських організацій упродовж 1920-х рр.

Москвофільську течію у суспільно-політичному житті Східної Галичини в цілому і, зокрема, окремі аспекти видавничої справи «Товариства ім. М. Качковського» досліджував В. Ваврик [2, с. 7–16].